

Õppe- ja kasvatustöö individualiseerimine

Autor: E. M. Vernik-Tuubel, 2012

Kooli õpetusalased eesmärgid kehtivad ühtmoodi kõigile õpilastele, kuid eesmärgile viivad teed peavad olema nii laiad, et iga õpilane suudaks etteantud suunas jõuda võimalikult kaugele. Õppetöö individualiseerimine annab koolile võimaluse toetada õpilasi, kelle vajadusi tavaõpetus täies ulatuses ei kata.

Õppe-ja kasvatustöö individualiseerimise eesmärgid tänases koolis

Individuaalne toetus on eriti oluline kolmes valdkonnas:

Õpetamise sisuline tase	
Õppeaine sisuline raskusaste on traditsiooniliselt normatiivse iseloomuga ja ei ole kõigile õpilastele jõukohane. Neile õpilastele tuleb taset kohandada nii, et nõuded vastaksid õpilase eeldustele ja võimalustele. Kohandamine võib toimuda nii tava- kui eriklassis spetsiaalselt korraldatud õpetuse vormis. Õppimine individuaalse õppekava järgi.	
Suhted	Metoodika
Õpetaja mõistab, et sageli on edasijõudmatuse ja koolist lahkumise põhjuseks konfliktid. Õpetaja suudab luua õpilase enese-väärrikustunnet toetava ja õppimiseks soodsa sotsiaalse keskkonna. • Tingimuste loomine adekvaatne enesehinnangu, eneseväärrikustunde ja enesekohaste oskuste kujunemiseks • Tingimuste loomine sotsiaalsete oskuste kujunemiseks	Õpetaja mõistab, et pole ühte, üleüldist, kõigile ühtviisi hästi sobivat metoodikat; õpetaja on metoodiliselt mitmekesine. • Õpetaja õpetab lapsi õppima

Mis teeb õppetöö individualiseerimise teema eriti aktuaalseks?

- väljalangevus põhikoolist on suur;
- väljalangevus suureneb hüppeliselt põhikooli vanemas astmes;
- poiste väljalangevus on suurem, kui tüdrukute väljalangevus;
- põhikoolist väljalangevuse statistikas kajastuvad põhjused on formaalsed, ei seleta tegelikke väljalangemise põhjusi;
- välja toomata on õpikeskkonna eripäraga seonduvad põhjused (vt näit. Koolikohustuse täitmine ja selle tagamise tulemuslikkus Kuidas aidata tuhandeid lapsi, kes koolis ei taha käia? [Riigikontrolli aruanne](#) Riigikogule, Tallinn, 27. august 2007. Riigikontrolli akt, aug.2007).
- keskendumine vaimsete võimete teemale, tegelik väljalangemise põhjuste nimekiri on palju pikem.

Kes on erivajadusega õpilane?

Mõiste on olnud ajas muutuv, tema sisu on aja kulgedes laienenud. Varasemates õigusaktides räägitakse puuetega inimestele õppimisvõimaluste loomisest (vt nt "[Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglid](#)" 1995).

Enamasti seostataksegi erivajadusi eelkõige mitmesuguste puuetega. **Tänapäevases mõistes tuleb hariduslikke erivajadusi seostada toetusvajadusega niisuguste oskuste arengus, mis teevad võimalikuks inimese toimetuleku isikliku eluga, tööeluga, osalemise ühiskonnas kodanikuna.** Hariduslike erivajadustega õpilase määramine Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses arvestabki sellise lähenemisega. PGS § 46:

(1) Haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, tervises seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemalviibimine või **kooli õppekeele ebapiisav valdamine** toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas.

(2) Õpilase andekust käsitletakse käesoleva seaduse tähenduses haridusliku erivajadusena, kui õpilane oma kõrgete võimete tõttu omab eeldusi saavutada väljapaistvaid tulemusi ning on näidanud kas eraldi või kombineeritult eelkõige järgmisi kõrgeid võimeid: üldine intellektuaalne

võimekus, akadeemiline võimekus, loominguline mõtlemine, liidrivõimed, võimed kujutavas või esituskunstis, psühhomotoorne võimekus.

Selline erivajaduste määratlus õigusaktides langeb üsna hästi kokku erivajaduste määratlusega erialakirjanduses:

“Mõnikord on õppijad oma võimetelt, taustalt ja isikuomadustelt sedavõrd erinevad, et nende õppimisvõimalusi on raske rahuldada harjumuspärasel ja kergesti kättesaadaval viisil, sealhulgas n.ö. tavalises õpikeskkonnas. Sellisel viisil avalduvaid erivajadusi nimetatakse hariduslikeks erivajadusteks, laiemas kontekstis lühemalt erivajadusteks” (vt J. Kõrgesaar).

Erivajadus seostub selle määratluse järgi õpikeskkonna eripäraga; **koolikorralduslikult tähendab hariduslike erivajadustega arvestamine õpilasele sobiva õpikeskkonna loomist.** Nii erivajaduse ilmumine, märkamine kui erivajadusega õpilase areng sõltuvad klassi tasemest, pedagoogilise personali hoiakutest ja meisterlikkusest ning materiaalsetest võimalustest. Selliselt mõistetud erivajadusega õpilasele paindlike õpitingimuste ja soodsa õpikeskkonna loomine eeldab lisaressursse, sealhulgas õpetajate hoiakutega ja meisterlikkusega seotud lisaressurssi.

Sekkumispedagoogika põhiseisukohad

Põhjuselt sekkumisele – selline võiks olla ideaalskeem.

Kui õpetajatelt küsida, millised õpilased võivad vajavad individuaalset õpet (mida enamasti seostatakse individuaalse õppekava järgu õppimisega), siis saame üha pikeneva loetelu: keha-, vaimu- ja meelepuudega lapsed, ebasoodsatest kasvuoludest tulnud lapsed, kõnehälvetega lapsed, käitumishälvetega lapsed, õpiraskustega lapsed, eriliselt andekad lapsed, kakskeelsed lapsed, pikka aega haige olnud laps, kiiresti väsivad lapsed, klassikursuse kordajad, lapseootel õpilased, sageli (spordi)võistlustel viibivad õpilased, sõltuvushäiretega õpilased, uusmigrantide lapsed jne. **Levinud on arusaam: kui teaks põhjust, siis teaks ka, kuidas toimida.** Hariduslike erivajaduste puhul ei pruugi see skeem siiski töötada. **Samadest bioloogilistest põhjustest tingitud hariduslikud erivajadused võivad avalduda eri moodi.** Ühe ja sama meditsiinilise diagnoosiga lastel võib olla erisugune areng, erinev pedagoogiline diagnoos. Erinevad põhjused võivad anda massiliselt väga sarnaseid pedagoogilisi diagnoose. **HEV korral pole enamasti võimalik osutada ühele konkreetsele põhjusele, sest ebasoodsad kasvutingimused võimendavad ebasoodsaid bioloogilisi eeldusi, soodsad kasvutingimused aga pärsvad ebasoodsate bioloogiliste eelduste avaldumist.**

Sekkumise eesmärk on kõrvaldada või vähemalt vähendada tegureid, mis segavad isiku toimetulekut isikliku eluga, õppimisega, tööeluga ning tema aktiivset osalemist ühiskonnaelus.

Sekkumissuunad:

- Tasemeõpe – õppekava kohandamine vastavalt õpilase võimetele. Lihtsustatud õppekava järgi õppimine on siin tüüpiline näide. Andekatele õpilastele tuleks aga koostada individuaalne õppekava, mille nõuded enamasti ületavad klassi keskmisele koostatud õppekava nõudeid ja arvestavad õppija individuaalset intellektuaalset potentsiaali.
- Emotsioonide, tundmuste, väärtuste ja isiksuseomaduste arengu toetamine. On õpilasi, kes vajavad õpikeskkonna teadlikku kujundamist selliselt, et see toetaks adekvaatse enesehinnangu ja eneseväärikustunde ning eneserefleksiooni jt enesekohaste oskuste kujunemist.
- Inimestevahelise kommunikatsiooni tagamine. Keskseks on siin sotsiaalse kompetentsuse kujunemist toetava õpikeskkonna loomine.
- Juurdepääsu tagamine. Klassikaline juurdepääsu- näide seostub ratastooliga. Igapäevaelus võib aga juurdepääsu-teema seostuda ka näiteks õppija arengut toetava huvitegevuse kättesaadavusega. Puudega siin enamasti tegemist pole, küll aga väheste valikutega, õppepäeva korraldusega, transpordiga, õppemaksudega.
- Sisu varieerimine, alternatiivsete tegevuste/rakenduste leidmine. Klassikalised rakendused ei sobi enamasti tagasihoidlike intellektuaalsete võime korral, aga need ei sobi ka kõrge intellektuaalse potentsiaaliga ja selgelt väljendunud huvidega õpilastele. Sobiva sisuni jõudmine nõuab sageli nii õpilase kannatlikkust kui õpetaja pedagoogilist meisterlikkust.

Kokkuvõtteks: “... noore inimese puhul ei tule arendada üksnes vaimseid võimeid, vaid haridussfäär peab muu hulgas tagama iga indiviidi oskuse ohjata emotsioone ning õppeasutused peavad muu hulgas kujundama õppurite käitumisrepertuaari” (J. Kõrgesaar).

Õppe-ja kasvatustöö individualiseerimine: koolikorralduslikke lahendusi

Eesti õigusaktides on hariduslike erivajaduste teema viimase 20 aasta jooksul saanud üha suurema tähelepanu osaliseks. **Haridusliku erivajadusega õpilase õppe korraldamine on algusest peale lähtunud kaasava õppe põhimõtetest.** Praegune põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab rea koolikorralduslikke meetmeid, mille eesmärk on õppija arengut toetava õpikeskkonna loomine. Üldjuhul õpib haridusliku erivajadusega õpilane elukoha-järgse kooli tavaklassis (PGS § 47 (1)).

Individuaalne õppekava PGS, § 18:

(1) Kool võib teha õpilast õpetades muudatusi või kohandusi õppeajas, õppesisus, õppeprotsessis ja õppekeskkonnas. Kui muudatuste või kohandustega kaasneb nädalakoormuse või õppe

intensiivsuse oluline kasv või kahanemine võrreldes kooli õppekavaga või riiklikes õppekavades sätestatud õpitulemuste vähendamine või asendamine, tuleb õpilasele koostada riiklikes õppekavades sätestatud korras individuaalne õppekava.

(3) Individuaalse õppekava koostamisel kaasatakse õpilane või piiratud teovõimega õpilase puhul vanem ning vajaduse kohaselt õpetajaid ja tugispetsialiste.

(2) Kui haridusliku erivajadusega õpilasele koostatud individuaalse õppekavaga nähakse ette riiklikus õppekavas sätestatud õpitulemuste vähendamine või asendamine või kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine, võib individuaalset õppekava rakendada **nõustamiskomisjoni** soovitusel.

Õpilase arengu toetamine PGS § 37:

(1) Õpetajad jälgivad õpilase arengut ja toimetulekut koolis ning vajaduse korral kohandavad õpet õpilase vajaduste kohaselt. Õpilase võimete ja annete arendamiseks tuleb koolis selgitada välja õpilase individuaalsed õpivajadused, valida sobivad õppemeetodid ning korraldada vajaduse korral diferentseeritud õpet. Kool tagab õpilasele, kellel tekib ajutine mahajäämus eeldatavate õpitulemuste saavutamisel, täiendava pedagoogilise juhendamise väljaspool õppetunde.

(2) Õpilasele tagatakse vähemalt eripedagoogi, psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenus.

(3) Õpilase arengu toetamiseks korraldatakse temaga koolis vähemalt üks kord õppeaasta jooksul arenguveestlus, mille põhjal lepatakse kokku edasises õppes ja arengu eesmärkides.

Pikapäevarühm PGS § 38:

(1) Kooli direktor võib kooli pidaja nõusolekul moodustada koolis pikapäevarühmi põhiharidust omandavatele õpilastele. Pikapäevarühmas korraldatava õppekava-välise tegevusena pakutakse õpilasele järelevalvet ning pedagoogilist juhendamist ja suunamist õppest vaba aja sisustamisel, koduste õpiülesannete täitmisel, huvitegevuses ning huvide arendamisel. Hoolekogu ettepanekul on kool koostöös kooli pidajaga kohustatud korraldama pikapäevarühma moodustamise.

Kooli õpilaskodu PGS § 39:

(2) Õpilaskodus korraldatakse õppekavavälist tegevust, millega tagatakse õpilasele tema vajadustele ja huvidele vastavad õppimis-, elamis- ja kasvatustingimused.

(6) Kooli pidaja taotlusel ning kooli asukohajärgse maavanemaga kooskõlastatult määrab haridus- ja teadusminister maakonnas munitsipaal- või erakooli, mille juures olevas või mille juurde moodustatavas õpilaskodus luuakse riiklikult toetatavad kohad nende perede põhiharidust omandavatele lastele, kellel on raskusi toime-tulekuga sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses.

Huvitegevus PGS § 40:

(1) Huvitegevus on koolis toimuv või kooli korraldatud kooli õppekava läbimist toetav või muu õppekavaväline tegevus. Huvitegevuses kasutatakse erinevaid õppevorme ja -meetodeid, sealhulgas ringid ja stuudiod.

Kooli raamatukogu PGS § 41:

(2) Raamatukogu põhiülesanne on toetada trükiste, audiovisuaalsete ja muude infokandjate säilitamise ja kättesaadavaks tegemise kaudu kooli õppekava järgset õpet, arendada õpilaste iseseisva õpitöö ja teabe hankimise oskust ning lugemishuvi.

Keele-ja kultuuriõpe PGS § 21:

5) Põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole õppekeel või kes koduses suhtluses räägivad õppekeelest erinevat keelt, mis on vähemalt ühe vanema emakeel, korraldab kool keele- ja kultuuriõpet, kui seda soovivad vähemalt kümme sama emakeele või koduse suhtluskeelega õpilast.

Muu

- Toetus munitsipaal- ja erakooli õpilaste koolilõuna kulude katmiseks PGS, § 42.
- Tervishoiuteenuse osutamine koolis § 43.
- Vaimse ja füüsilise turvalisuse tagamine koolis § 44.
- Hädaolukorra lahendamine koolis § 45.

Võrgustikutöö

Lapse soodsat arengut on võimalik toetada laiaulatusliku isikute ja institutsioonide võrgustikuga. **Esmatasandi võrgustiku töö toimub vastavalt iga õpilase individuaalsetele vajadustele.** Töö toimub meeskonnas õpilase, vanemate ja kooli töötajatega, kellega õpilane otseselt kokku puutub. Võrgustikupõhise meeskonnatööna töötatakse välja tegevusuunised igale õpilasele, lähtudes tema vajadustest kolmes valdkonnas – haridusvaldkond, sotsiaalvaldkond ja tervise valdkond, millega toetatakse õpilase personaalset arengut positiivses suunas.

Teise tasandi võrgustiku töö toimub väljaspool kooli meeskonnas õpilase, vanemate, kooli ning õpilase elukohajärgsete asutustega. Teise tasandi võrgustikutöö on oluline käitumis- ja

sotsialiseerumis probleemidega õpilaste arengu toetamisel. Seda võrgustikku koordineerib kooli sotsiaaltöötaja koostöös õpilase elukohajärgse tugiisikuga. Tugiisik on õpilase elukohajärgne vastava väljaõppe saanud spetsialist (nt õpetaja, noorsootöötaja, sotsiaalpedagoog, lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja jne) või vastava väljaõppe saanud täiskasvanu (nt vabatahtlik, sugulane, naaber jne), keda õpilane usaldab ja tunneb. Teise tasandi võrgustiku eesmärk on kindlustada õpilase kaasamine ühiskonda.

Võrgustikutöö vajadusele viitavad mitmed sätted õigusaktides, mille täitmine pole võimalik üksi, vaid vajab mitmete spetsialistide koostööd (vt PGS § 46 (3), PGS § 48 (3), (4) jt.)

Kooli lõpetajale olulised üldoskused ja nende arengutingimused

Millisena soovite näha oma kooli lõpetajat? On võimalik koostada vägagi pikki nimekirju omadustest, mida soovime näha oma õpilastel. Kõiki loetelusid on võimalik korrastada, mille tulemusena suur hulk omadusi koondub omaduste “pesadeks”. Edasises peatud kolmel “omadustepesal”:

- Adekvaatne enesehinnang ja eneseväärikustunne. **Enesekohased oskused;**
- Ühiskonnas toimetulekuks vajalikud **sotsiaalsed oskused**, nende aluseks olevad üldinimlikke väärtusi ja käitumisnorme arvestavad väärtushinnangud ning hoiakud;
- Õpingute jätkamiseks vajalikud teadmised, valmisolek ja **õppimisoskus**.

Need on üldoskused. (vt “Üldoskused. Õpilase areng ja selle soodustamine koolis”. TÜ, 2005). Kooli ülesanne on luua tingimused nimetatud teadmiste, oskuste, hoiakute kujunemiseks.

Enesekohased oskused: teadmised iseendast ja suutlikkus oma tegevusi kontrollida.

- oma tugevuste ja nõrkuste äratundmise oskus: milline ma olen? –mina õppijana, käitumine, välimus, meeldivus teistele, suhted vanematega, õpetajatega, sõpradega , sportlik võimekus, praktilised oskused jm.
- emotsioonide väljendamise ja analüüsimise oskus - oskus tuua oma tundeid esile viisil, mis sobib antud olukorda ja mis ei kahjusta suhteid. Oskus oma tundeid eristada.
- Enesetõhusus e. usk enese suutlikkusesse– oskus eesmärgistada ja kavandada oma tegevust ning vastavalt kavale tegutseda.
- Oskus juhtida ja analüüsida oma käitumist – koolis heakskiidetud reeglite, normide mõistmine ja kujunemine ning oskus oma käitumist neile vastavalt suunata

Enesekohaste oskuste arenguks on vajalik turvaline ja ennustatav keskkond, sõbralik, aktsepteeriv ning usaldusväärne atmosfäär. Oluline on õpetaja oskus analüüsida nii iseenda kui teiste emotsioone ning suutlikkus jääda rahulikuks ja olla oma käitumises konstruktiivne.

Sotsiaalne kompetentsus

- Sotsiaalne kompetentsus on **võime suhelda ning olla teistega vastastikustes seostes kasulikul, abivalmil ja toetaval viisil.**
- Sotsiaalne kompetentsus väljendub inimese suutlikkuses suhtlemissituatsioone adekvaatselt tajuda, neid luua ja juhtida.
- Sotsiaalselt kompetentne inimene peaks käituma vastavalt situatsioonile ja arvestama ühiskonna norme, arvestades samas nii enda kui teiste heaolu.
- Sotsiaalse kompetentsuse tunne on olulisemaid komponente inimese mina-pildis.

Sotsiaalselt kompetentne olemist takistavad väärhoiakud. Väärhoiakud omandatakse, nagu kõik hoiakud, sotsiaalse õppimise käigus ja nad toetuvad sotsiaalsetele kogemustele. Väärhoiakute eripäraks on, **et kord õpituna kasutatakse neid ka siis, kui nendele ei järgne ühiskonnalt positiivset kinnitust, vaid hoopis karistus ja uued nõuded käitumisele.** Väärhoiakutega kaasneb eelarvamuslik mõtlemine ja käitumine. Neist sõltuvalt peegeldatakse suhteid moonutatult. Väärhoiakutega inimesed satuvad konfliktidesse sellest sõltumata, kas vastuolulist situatsiooni tegelikult on või eksisteerib ta asjaosalis(t)e jaoks subjektiivselt.

Kuidas kujundada sotsiaalsete oskuste omandamist soodustavat õpikeskkonda?

- Võimalus jälgida efektiivset sotsiaalset käitumist;
- Sotsiaalselt soovitud käitumisviisid leiavad kinnitust;
- Mitmekesiste sotsiaalsete suhete võimaluste pakkumine – nii koolis kui väljaspool kooli – näit õppekäigud, osalemine olümpiaadidel...;
- Sihipärane õppimine modelleerimismeetodil näit. suhtlemistreeningu vormis.

Õppimisoskus ja selle omandamise tingimused

Õppimisoskus on liitoskus: ta tähendab suutlikkust oma õppimist ise juhtida, endale korraldusi anda, end instrueerida, kontrollida ja korrigeerida. Ja kõige olulisem – õppimisoskus tähendab suutlikkust leida endas tahtmist, soovi, motivatsiooni õppida. Õpioskuses on võimalik eristada viit osaoskust.

- **Oskus kavandada oma tegevust**

Edukad inimesed kulutavad enam aega just oma tegevuste kavandamisele – tähtsate tegevuste eristamisele vähemtähtsatest, oma tegevuste eesmärgistamisele ja planeerimisele. Edasine tegevus – lugemine, uute teadmiste omandamine, vajaliku materjali kogumine jmt – allutatakse oma eesmärkidele. Kava koostamine on eriti vajalik pikemaajaliste, keerukamate, loovamate ülesannete korral. Rutiinsete tegevuste jaoks muidugi plaani tarvis pole.

Aja kasutamine on tegevuste planeerimise allosa; see on oskus koostada oma päevakava ja suutlikkus pidada sellest kinni. Head õppijat iseloomustab enesedistsipliin – aktiivne suhtumine oma õppimisse ja soov hoida oma õppimisega seotud asjad/tegevused korras. Enesedistsipliiniga õppija jälgib eesmärkide saavutatust pidevalt ja suhtub kord kavandatusse paindlikult.

- **Oskus leida õppimiseks motivatsiooni**

Motivatsioon paneb inimese liikuma oma eesmärgi suunas. Välistest motivaatoritest – kiitus, karistus, sund – on tõhusamad seesmised motivaatorid: huvi, innustus, tahe midagi saavutada, usk iseendasse. **Iseseisvat aktiivset õppijat iseloomustab oskus ise ennast motiveerida.** Enesemotivatsiooni toetab tegevuse selge eesmärgistatus: milleks ma midagi teen. Mida selgemalt on sõnastatud soovitud tulemused, seda kergem on neid saavutada. Otsus õppida olgu õppija isiklik otsus, see tõstab motiveeritust. Võistelda on soovitav eelkõige iseendaga, ja alles seejärel teistega.

- **Oskus omandada õppematerjali**

Uue omandamine tähendab selle seostamist juba olemasolevaga. Kõike uut interpreteeritakse juba olemasoleva taustal. **Mida laiem silmaring ja paremini korrastatud varasemad teadmised, seda kergem on õpitavat nendega liita.** Varasemate teadmiste aktiveerimiseks sobib suurepäraselt mõistekaart, mis on hea meetod ka uute skeemide ja seoste loomiseks.

Uue omandamine algab olulise eristamisega ebaolulisest. Õppekirjanduses (õpikutes) on tavaliselt olulisimad seosed välja toodud – kas värviliselt, paksemas kirja, alla kriipsutatult – pole oluline, kuidas. Õpetaja kindlasti aitab olulisima õppematerjalis välja tuua.

Sageli mõistetakse õppimise all eelkõige meeldejätmist. **Meeldejätmise põhireegel on: püüa materjali mõista, erinevaid osi omavahel seostada!** Kõik, mis aitab kaasa seoste leidmisele uue materjali erinevate osade vahel kui ka uue materjali seostamisele varem õpituga, see aitab kaasa ka meeldejätmisele. Sellist meeldejätmist nimetatakse mõtestatud omandamiseks. Mõtestada aitavad kava koostamine, võtmesõnade leidmine, õpitava sisu jutustamine oma sõnadega, grupeerimine, kokkuvõtte, resümee koostamine jm.

Meeldejätmisel tuleks vältida mehaanilist kordamist: kordamiselegi tuleks lisada mõtestamist. Ja mehaanilisel kordamiselgi on omad võimalused seda efektiivsemaks muuta. Näiteks kordamiste jaotamine ajas, korratava materjali järjekorra muutmine, kordamine kord valjuhäälselt, kord kirjalikus vormis. Sobivad igasugused võtted, mis aitavad vähendada õpitava samas järjekorras, „vorstina“ kordamist. **Oluline on ka teada, et õppimises esineb platoosid, kus tulemus pingutustele vaatamata ei parane, võib hoopis halvenedagi.** Siin läheb vaja oskust minna

vastutuult, mitte alla anda. Õppimisoskuse erinevad komponendid põimuvad: just nüüd läheb vaja oskust leida endas motivatsiooni minna edasi.

- **Oskus õpitut meenutada ja kasutada**

Meenutamine ja kasutamine on otseselt seotud meeldejätmisega: mida mõtestatumalt on materjal omandatud ja mida süsteemsemad on teadmised, seda kergemini leiame püsimälust üles meile vajaliku materjali. **On tähtis teada, et õpitu paremaks meenutamiseks tuleb seda korduvalt kasutada, ja võimalikult erinevates kontekstides.** Nii muutuvad teadmised õppija omaks. Õppimise tõeline tulemus on seotud õppija isikuga.

Õpitut kasutades süveneb sellest arusaamine. **Arusaamine on sügavalt subjektiivse sisuga, teda pole võimalik väljastpoolt ette anda, defineerida, sõnastada, ette näidata.** Arusaamisel pole iseseisvat objektiivset vormi, teda ei saa kellegi (näit.õpetaja) kaudu vahendada ja siis tema reprodutseerimist nõuda. Arusaamine pole meelde jäetav ja siis üles öeldav, ta on mitmeid niite pidi seotud loova tegevusega. Tema tekkimine ise on loov ilming, ta ise ongi see uus, mida õpetatavas materjalis pole ja olla ei saagi, aga mille osaluseta omandamisele kuuluv ei saa olla omandatud. Õpiefekt on midagi rohkemat, kui vaid õppeainete raames õpitud teadmised ja oskused: õppija korrastab teadmised ja oskused individuaalsete kriteeriumite järgi ja annab neile subjektiivse interpretatsiooni. Kõige objektiivsematki teadmist kannab psühholoogiliselt tema isiksuslik iseloom. Kummaline küll: kasutuskõlblikeks osutuvad vaid niisugused teadmised, millistel on olemas selline subjektiivne lisa.

- **Oskus olla teadlik iseendast kui õppijast.**

Enesekohased teadmised sisaldavad teadmisi õppija tugevustest ja nõrkustest, motivaatoritest, kavandamisoskustest, käitumisest keerulises olukorras. Õppida õppima – st õppida tundma oma õpiprotsessi kõikide oma heade ja halbade külgedega.

Enesekohased oskused on kaasatud õppimise igasse osaoskusesse. Kavandamise juures on oluline enesedistsipliin; motivatsioon on seotud eneseusuga ja enesetundmisega, omandamine nõuab sageli suutlikkust minna vastutuult, omandatu kasutamine on seotud teadmiste subjektiivse mõtestamisega. Neile lisandub enesekontrolli oskus – oskus testida, kui edukalt on õppematerjal omandatud. Lihtne enesetestimise viis on esitada endale õpitu kohta küsimusi. Ka aitab küsimuste esitamine kaasa õpitava mõistmisele ja seega on iseendale küsimuste esitamine mõtestatud omandamise tingimusi. Omaalgatuslik kontroll on oluline õpioskus!

Õpetaja õppija arengu toetajana

Muidugi on õppe- ja kasvatustöö individualiseerimise võtmepersoon õpetaja. Teda toetavad õpilaste arenguks soodsa õpistuatsiooni loomisel õpetaja kompetentsuse kolm komponenti: enesekohane, sotsiaalne ning ainealane ja metoodiline kompetentsus.

Enesekohane kompetentsus. Õpetaja suudab toetada õpilase individuaalset arengut. Tal on õpilase arengut toetavad hoiakud ja väärtusi. Oskab motiveerida õpilasi tulemuslikuks tegevuseks seoses sisemise motivatsiooni ja enesekontrolliga. Oskab ennast analüüsida ja reflekteerida õppimiskeskse pedagoogina. Suudab näha ennast elukestva õppijana ja kavandada oma õpingud elukestva õppe kontekstis. Suudab tagada turvalise vaimse ja füüsilise keskkonna endale, õpilastele ja teistele töötajatele.

Sotsiaalne kompetentsus. Õpetaja on teadlik oma isiksuse mõjust õpilase arengule, reflekteerides ennast ja mõjutades õpilase arengut positiivselt. On sotsiaalselt kompetentne, käitub sotsiaalselt aktsepteeritult ja õpetajarollile vastavalt. Suudab luua õpi- ja kasvukeskkonna, mis soodustab õpilastel sotsiaalset aktsepteeritud käitumist ning ühiskonnas aktsepteeritud rollide ja väärtuste-hoiakute omaksvõtmist. Mõistab, et õpilaste probleemide põhjused on mitmekülgsed riskifaktorid ning suudab luua õpilase arenguks soodsa sotsiaal-emotsionaalse keskkonna. On valmis meeskonna- ja võrgustikutööks.

Ainealane ja metoodiline kompetentsus:

- õpetaja mõistab, et õpilased on oma võimetelt erinevad
- suudab aine õpetamisel arvestada õpilaste erinevate võimete ja vajadustega
- suudab juhendada võrgustikutöös osalejaid õpilaste õppe- ja kasvatusprotsessi individualiseerimiseks tingimuste loomisel.

Lugemist

- [Individuaalsete õppekavade koostamise ja rakendamise juhend](#). Koost. L. Erg, K. Karlep, A. Kontor, K. Pastarus, K. Plado, H. Täht, E. Viitar.
- [Individuaalsed üleminekuplaanid. Toetus üleminekul koolist tööellu](#). Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur. 2006.
- Koolikohustuse täitmine ja selle tagamise tulemuslikkus. Kuidas aidata tuhandeid lapsi, kes koolis ei taha käia? [Riigikontrolli aruanne](#) Riigikogule, Tallinn, 27. august 2007. (Riigikontrolli akt, aug. 2007).
- Kool ja eriõpetus – individuaalsete õppekavade koostamine. (Taani haridusministeerium). Tallinn 1999.
- J. Kõrgesaar. Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse. TÜ, 2002

- M. Martinson. Õpiraskused. Kelle probleem? Kust otsida lahendusi? Koolibri. 2010
- [Märka ja toeta last](#). Koost. E. Leppik, T. Kivirand. Eesti Puuetega Inimeste Koda. Haridus- ja Teadusministeerium. 2010.
- E.-S. Sarv. Õpetaja ja kool õpilase arengu toetajana. Tallinna Ülikool. 2008.
- V. Sepp. Andekusest ja andekatest lastest. AS Artlex.Tartu 2010.
- I. Unt. Andekas laps. Koolibri 2005.
- Õppija üleminekute toetamine. Toimet. L. Kaikkonen, K. Kukk, K. Kõiv. Jyväskylä Polütehnikumi kutseõpetajate kõrgkool. 2003.